

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**OPTIMALIZACE SPOLUPRÁCE MEZI AZYLOVÝM DOMEM VE SLAVÍČI A
ZÁKLADNÍMI ŠKOLAMI V REGIONU**

**OPTIMAZITION OF CO-OPERATION BETWEEN ASYLUM HOUSE IN
SLAVÍČ AND PRIMARY SCHOOLS IN REGION**

Autor: Ingrid Hasilíková

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Petra Vávrová

Olomouc 2015

Autorské prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem veškeré zdroje, které jsem použila.

Dne 16. června 2015

Obsah

Úvod.....	5
1 Sociální služby.....	6
1.1 Zákon o sociálních službách	6
1.2 Azylové domy	6
1.3 Sanace rodiny	9
2 Rodina.....	11
2.1 Funkce rodiny v současnosti	12
2.2 Ohrožená rodina	13
2.3 Problémy současné rodiny	14
2.4 Mnohoproblémová rodina.....	15
2.5 Poruchy rodičovství	16
2.6 Ohrožená rodina v AD	17
2.7 Druhy služeb poskytovaných rodinám.....	17
3 Sociálně znevýhodněné děti.....	19
4 Specifika dětí z azylových domů	21
4.1 Život dětí v azylovém domě.....	22
4.2 Specifika vzdělávání dětí z AD.....	23
5 Výzkumné šetření	25
5.1 Cíl šetření	25
5.2 Zkoumaný soubor.....	25
5.3 Dílčí cíle a výzkumné otázky	29
5.4 Užití výzkumné metody	30
5.5 Operacionalizace	30
5.6 Interpretace výsledků	31
6 Shrnutí.....	42

Závěr	44
Anotace	45
Seznam použitých zdrojů.....	47

Úvod

„Děti jsou jako houby, které do sebe vstřebávají všechno, co slyší,“ říká vedoucí azylového domu v Mokrovratech u Dobříše Noemi Trojanová.

V dnešní době roste počet matek, které přicházejí do azylových domů. Menší počet přichází většinou s malými dětmi, na kterých je vidět, že se jim rodiče věnují. V azylových domech nezůstávají dlouho. Větší skupinu tvoří rodiny, které mají více sociálních problémů. Dětem z těchto rodin se rodiče nevěnují a jsou pro ně přítěží. Často se stává, že rodiny se stěhují po azylových domech a děti po půl roce mění školu.

Tématem práce bude spolupráce mezi Azylovým domem pro osamělé rodiče s dětmi ve Slavíči a základními školami v Hranicích. Každodenním kontaktem a komunikací s rodiči se dá ovlivnit jejich přístup ke svým dětem a ke škole.

Azylové bydlení s sebou někdy přináší předsudky veřejnosti, školy a spolužáků a děti tak mají těžší pozici.

Pracuji v azylovém domě ve Slavíči od jeho otevření v roce 2011. Děti, které se svými matkami přicházejí do našeho zařízení, jsou většinou v mladším školním věku nebo předškolním věku. Během školního roku s nimi prožíváme jejich školní úspěchy, ale také to, co se jim nedaří a s čím mají problémy. Jejich školní výsledky částečně souvisejí se sociálním prostředím, z něhož děti pocházejí. Ekonomické možnosti rodiny nedovolují poskytnout dětem vše potřebné. Nezanedbatelný vliv má postoj rodičů ke vzdělání. Naší snahou je, aby dětem bylo umožněno dosáhnout příslušného vzdělání. Pomáháme jim začlenit se do kolektivu ostatních dětí. Školy by se měly snažit odstraňovat nerovnosti ve společnosti. Myslím, že spolupráce se základními školami v našem regionu je na začátku. Azylový dům pro osamělé rodiče s dětmi v minulosti v této lokalitě nebyl. Věřím, že společně najdeme možnosti řešení problémů a obtíží, které našim dětem usnadní jejich cestu ke vzdělání.

Teoretická část bude věnována související teorii v obecné rovině. Cílem práce bude prozkoumat, jaké přístupy a způsoby spolupráce mezi azylovým domem a základními školami v našem regionu by mohly vést k vytvoření strategií efektivní a účinné spolupráce na obou stranách.

V textu budu pro zjednodušení někdy používat zkratku AD (azylové domy).

1 Sociální služby

Sociální služby jsou poskytovány sociálně znevýhodněným a vyloučeným lidem. Účelem je začlenění do běžného života společnosti (Matoušek, 2007, s. 9). Sociální služby můžeme rozdělit na sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence (Zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 32). Zajišťují pomoc a podporu lidem, kteří jsou v nepříznivé životní sociální situaci z důvodu např. krizové sociální situace, sociálně znevýhodněného prostředí nebo způsobu života.

1.1 Zákon o sociálních službách

System sociálních služeb je zahrnut v zákoně č.108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Sociální poradenství je základem poskytování všech typů sociálních služeb a rozděluje se na základní a odborné. Služby sociální péče pomáhají při zajišťování psychické a fyzické soběstačnosti osob. Patří sem např. domovy pro seniory, pečovatelská služba, osobní asistence a další. Služby sociální prevence upravuje § 53 – napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Mezi služby sociální prevence patří azylové domy, noclehárny, domy na půl cesty, telefonická krizová pomoc, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služba pro rodiny a jiné (Zákon o sociálních službách č.108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů).

1.2 Azylové domy

Azylové domy podle § 57 (Zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů) :

- 1) Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.
- 2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:
 - a. poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
 - b. poskytnutí ubytování,

- c. pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Azylové domy slouží pro práci s lidmi bez domova. Tato zařízení představují komplex služeb, které poskytují individuální a koncepční pomoc lidem, kteří se ocitnou v krizových situacích. Azylové domy jsou určeny pro muže, ženy, matky s dětmi a celé rodiny. Vznikají sociální azylové byty, které umožní samostatné, kvalitnější a hlavně finančně dosažitelné bydlení pro uživatele.

Azylové domy pro matky s dětmi tvoří velmi specifickou skupinu. Podle Matouška jsou častými klientkami matky, které mají většinou malé děti do 3 let. Některé čelily domácímu násilí nebo se ocitly v jiných krizových životních situacích. AD poskytují dočasné a zvýhodněné bydlení a pomoc při výchově dětí (Matoušek, 2007, s. 84).

Organizace Sdružení azylových domů (S.A.D.) se zabývá problematikou lidí bez domova. Zastřešuje organizace, které se snaží působit v legislativní oblasti a usiluje o vytvoření celkové koncepce péče o lidi bez domova. Členy jsou azylové domy na území celé ČR. Aktuální počet členů je 85. Sdružení azylových domů spolupracuje s Asociací poskytovatelů sociálních služeb, je členem Komise pro rozvoj sociálních služeb při MPSV, členem Rady pro rozvoj sociální práce a členem Platformy 10, jejímiž členy jsou např. Charita ČR a Armáda spásy (Sociální práce, 2015[online]).

Azylové domy nabízejí lidem bez domova zázemí včetně aktivizačních programů (Gulová, 2011, s. 89). Pomáhají při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí, doprovázení při jednání na úřadech dle potřeb uživatelů, poradenství v sociálně právní oblasti, péče o děti a domácnost, zprostředkování kontaktů na další odbornou pomoc, sociální pomoc formou individuálních plánů, duchovní a aktivizační programy. Aktivizační programy nabízejí vyžití dospělým uživatelům i dětem během jejich volného času. Náplní sociální péče je odpoutání od problémů klienta. Mezi aktivizační techniky patří pohyb, relaxační techniky a tvůrčí techniky.

Pro představu počtu azylových domů u nás uvádím tabulky, které přehledně mapují počet registrovaných služeb azylových domů v České republice v jednotlivých krajích.

registrující krajský úřad	Počet služeb	z toho s				
	AD	utajenou adresou	počet klientů	počet lůžek	počet klientů	počet lůžek
Krajský úřad Jihočeského kraje	12				25	284
Krajský úřad Jihomoravského kraje	26				437	855
Krajský úřad Karlovarského kraje	3				0	139
Krajský úřad Kraje Vysočina	5	1	33		43	96
Krajský úřad Královéhradeckého kraje	5	1		64	0	210
Krajský úřad Libereckého kraje	7				68	184
Krajský úřad Moravskoslezského kraje	41				40	1374
Krajský úřad Olomouckého kraje	24				33	829
Krajský úřad Pardubického kraje	8				48	222
Krajský úřad Plzeňského kraje	9				16	276
Krajský úřad Středočeského kraje	14				21	610
Krajský úřad Ústeckého kraje	27				70	717
Krajský úřad Zlínského kraje	12				86	375
Magistrát hlavního města Prahy	52	5	95	93	678	1898
Celkový součet	245	7	128	157	1565	8069
poskytované služby k 1.9.2015						

Tabulka 1. Statistika azylových domů v ČR k 1.9.2015 (MPSV, 2015)

registrující krajský úřad	Počet služeb	z toho s				
	AD	utajenou adresou	počet klientů	počet lůžek	počet klientů	počet lůžek
Krajský úřad Jihočeského kraje	12				25	284
Krajský úřad Jihomoravského kraje	26				437	855
Krajský úřad Karlovarského kraje	3				0	139
Krajský úřad Kraje Vysočina	5	1	33		43	96
Krajský úřad Královéhradeckého kraje	5	1		64	0	210
Krajský úřad Libereckého kraje	7				68	184
Krajský úřad Moravskoslezského kraje	41				40	1374
Krajský úřad Olomouckého kraje	24				33	829
Krajský úřad Pardubického kraje	8				48	222
Krajský úřad Plzeňského kraje	8				16	267
Krajský úřad Středočeského kraje	12				21	513
Krajský úřad Ústeckého kraje	26				70	689
Krajský úřad Zlínského kraje	12				86	375
Magistrát hlavního města Prahy	52	5	95	93	678	1898
Celkový součet	241	7	128	157	1565	7935
poskytované služby k 31.12.2014						

Tabulka 2. Statistika azylových domů v ČR k 31. 12. 2014 (MPSV, 2015)

Z tabulky můžeme vyčíst, že např. Krajský úřad Královéhradeckého kraje má registrovaných celkem 5 azylových domů, z toho 1 s utajenou adresou, celková kapacita je 210 lůžek ve všech domech, včetně s utajenou adresou. Někteří poskytovatelé mají

registrovaná lůžka, někteří klienty a někteří obojí. Pokud je v tabulce nula, znamená to, že poskytovatel má registrovaná jen sociální lůžka. Obětem domácího násilí budou podle vládního plánu pomáhat tajné azylové domy, které by měly být do roku 2018 ve všech krajích. Domů s utajenou adresou je v Česku málo a nejsou centrálně evidovány. Kde sídlí, vědí jen vybraní policisté a sociální pracovníci. Platí zde přísnější bezpečnostní pravidla. Zvenku nejsou označené. Násilník nesmí vědět, kde oběť hledat.

1.3 Sanace rodiny

Jednou z možností intervence ohrožené rodiny jsou tzv. sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (SAS). Jsou realizovány terénní nebo ambulantní formou neziskovými organizacemi a obcemi. Podle zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách, poskytují pomoc rodinám s dítětem,“ u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokážou sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje“ (zákon č.108/2006 Sb., §65, odst. 1). Pracovníci služby poskytují“výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí“ (zákon č.108/2006 Sb., §65, odst. 2) (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 85).

Sanace rodiny - sociální práce s dysfunkčními rodinami, kde jsou děti ohrožené kvůli nevyhovujícímu rodinnému a sociálnímu prostředí. Nedílnou součástí programů sanace rodiny je sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi. Je to služba sociální prevence, jejímž cílem je pomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a zabránit sociálnímu vyloučení (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 33).

Některé azylové domy spolupracují se sociálně aktivizačními službami pro rodiny s dětmi. Zaměstnávají např. speciálního pedagoga, se kterým konzultují potřeby dítěte.

„Pomáhat znamená pomoci lidem, aby si dokázali pomoci sami. Je mnoho typů pomoci, ale pro sociální práci v rámci poradenství jde především o jednoduché věcné informace (jak vyplnit formuláře apod.), dále jde o poskytování rad (názor musí obsahovat vzhled do situace dané osoby), pomoc prostřednictvím učení (získat určité znalosti nebo dovednosti pomáhající jeho situaci zlepšit), dále jde o pomoc prostřednictvím psychologického

náhledu (pomoci pochopit problém, objasnit proč a ukázat možné cesty)...“ (Mužíková, 2007, s. 133).

2 Rodina

Cílem mojí práce je zjistit, jaké jsou způsoby spolupráce azylového domu a základních škol v našem regionu. V azylovém domě žijí děti se svými rodinami, i když rodinu tvoří většinou jen matka a děti a rodina je neúplná a dysfunkční. Rodina, která do zařízení přichází, je v nepříznivé životní sociální situaci a musí čelit různým problémům. Proto bych chtěla přiblížit ohroženou rodinu a sociálně znevýhodněné děti, které se setkávají s předsudky a vyčleňováním jak v běžném životě, tak i ve školním prostředí.

Rodina je institucí, která je oporou a základem rodinného života ve společnosti. Je tím nejlepším, co k soužití člověk má.

Fungování rodiny je úzce spojeno se socializací. V rodině se vytváří osobnost dítěte. Prvotní rodinou je rodina orientační, v níž se narodíme. Pak založíme rodinu reprodukční a stáváme se rodiči. Nejvíce nás ovlivňuje tzv. nukleární rodina – dvougenerační (rodiče a děti) (Havlík, 2011, s. 67).

V naší civilizaci se rodina označuje jako instituce “skořápková“ (Giddens), riziková (Beck), nestabilní a křehká. Jedinci žijí buď sami (tzv. singles) nebo“ tvoří tzv. LATs (living apart together),“ tj. osoby, které bychom mohli v češtině nazvat partnery na půl cesty – se svými partnery nežijí v jedné domácnosti (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 12).

„Rodina jako základní forma lidského soužití existovala už od nepaměti, ve všech kulturách a ve všech typech společnosti. Její nejdůležitější vlastností je, že v ní vyrůstají děti, je v ní tedy zastoupen vztah alespoň dvou generací. Žádná jiná instituce nemá pro život lidí tak dalekosáhlý význam jako rodina; co probíhá zde, to má vliv na všechny oblasti společnosti“ (Pipenburgová, 2014, s. 66).

Společnost by měla podporovat a chránit rodinu. Vztahy v rodině mají velký vliv na budoucí rozvoj dětí a jejich další život. V současnosti se projevuje krize rodiny a to hlavně v oblasti výchovy dětí a reprodukce (Sekera, 2010, s. 8).

Svetlíková (2008, s. 76 -77) poukazuje na velký význam rodiny:“ ...rodina je spojená citem lásky a starostmi způsobenými společnými problémy...velkou rolí zde hraje vzájemné vcítění a poskytování si citové opory...je zdrojem štěstí a duševního zdraví dítěte...“ Oproti tomu Pernerová (2000, s. 146) říká, že se v rodině neučí dávat najevo svoje city. Jako příklad uvádí výroky: “no tak se vzchop“, “nebreč mi tu“.

Současná česká rodina se potýká s řadou socioekonomických překážek, společenských tlaků, kulturně hodnotových proměn a rozporů a vysokých nároků na výchovu dětí a jejich péči. Tyto skutečnosti způsobují ztížení podmínek jejího bezproblémového fungování a obtížnější naplňování jejích potřeb (Národní koncepce podpory rodin s dětmi [online]).

Podle Klimeše (2014, s. 12 – 13) se výrazně zhoršuje stav rodiny - co se týká počtu rozvodů, děti hůře snášejí dohadování rodičů a snižuje se úroveň školství. Rodina je bohužel až poslední v hodnotovém pořadí rodičů i politiků. Münsterová (2014, s. 52) označuje současnou rodinu jako složitější a různorodou. Hodnota tradiční rodiny je nepřekonatelná, i když tradiční model rodiny se v realitě příliš často nevyskytuje.

Model rodiny je pro dítě zásadní a určuje styl rodinného života, který dítě přebírá. Dítě se učí nápodobou a jedná jako rodiče a ostatní rodinní příslušníci. Jedná podle svých vzorů, i když názory a chování nejsou zcela v pořádku (Novák in Brůhová, 2015, s. 21).

2.1 Funkce rodiny v současnosti

Současná rodina plní dle Havlíka a Koti (2011, s. 68) tyto sociální funkce:

- 1) Biologická a reprodukční funkce (patří sem i funkce ochranná)
- 2) Emocionální funkce a tvorba domova
- 3) Ekonomická funkce
- 4) Socializační a výchovná funkce

Sociologie rodiny pracuje s tzv. tezí minimálního zaopatření: “Každé dítě má nárok na to, aby mu rodiče zajistili základní výživu, oblečení, ubytování, zdravotní péči a přístup ke vzdělání.“ (Havlík, Kořa, 2011, s. 73).

Matoušek a Pazlarová (2014, s. 14) uvádějí jako hlavní funkce rodiny podporování socializace – vychovávání dětí, vztahovou podporu dospělých lidí a ekonomickou podporu všech členů.

Elementární funkce rodiny: “emocionální zázemí, svépomoc, ekonomická soběstačnost, výchova a vzdělávání dětí a jejich socializace, sociální, zdravotně-ošetrovací, kulturní, volnočasové aktivity, funkční manželská rodina...” (Joch, 2014, s. 49 – 50).

Funkčnost a nefunkčnost rodiny významně ovlivňuje socializaci dítěte. Podle Dunovského jsou nejdůležitější tato kritéria ve vztahu k dítěti: stabilita rodiny, osobnost rodiče a zájem a péče o dítě.

V azylovém domě není především naplněna emocionální funkce, protože děti mají často nedostatek lásky rodičů a domov je pro ně jedna místnost, kde se odehrávají všechny denní běžné činnosti a chybí prostor pro soukromí. S tím souvisí finanční nedostatečnost, nedostupnost některých vymožeností a služeb. Socializační funkce je spojená s výchovou a vzděláním. Vztah rodiny ke škole je někdy negativní a školní úspěchy nemají až takový význam, rodiče sami mnohdy nepovažovali vzdělání za důležité.

2.2 Ohrožená rodina

Česká rodina se v současnosti setkává s mnoha rizikovými faktory prostředí, které mají negativní vliv na rodiče a jejich děti. Patří sem např. sociální izolace rodiny, kdy rodiče nemají podporu od své širší rodiny, dále nestabilní uspořádání v rodině, neprojevení emocí, chudoba a neúplnost rodiny. Všechny faktory přispívají ke stresovému zatížení rodiny (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 42). V rizikových rodinách je nepřátelská atmosféra, převažuje trestání, kritika, odmítání. Nároky jsou vysoké a nereálné. Problémy bývají i v chodu domácnosti, rodiče bývají bez práce (Matoušek in Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 42). Děti jsou ohrožené z důvodu nevyhovujícího rodinného a sociálního prostředí.

Neúplná rodina je taková, kde matka nebo otec vychovávají sami dítě nebo děti. Důležitou roli v neúplné rodině má pohlaví pečujícího rodiče. Rodič stejného pohlaví má vliv na pevné vazby v rodině. Neúplné rodiny lze podle publikace Děti v české republice označit za "ohrožené" (Havlík, Kořa, 2011, s. 77).

Přibývá dětí, které žijí v neúplných rodinách a narůstá i počet dětí vyrůstajících s nevlastními rodiči. Vyšší je počet tzv. "sociálních sirotků" – to jsou děti, jejichž biologičtí rodiče nedokážou o dítě pečovat (Matoušek a kol., 2003, s. 182).

Gjuričová (2003, s. 83 -84) vedle úplných a neúplných rodin rozeznává také rodiny nesezdané, doplněné, třígenerační, nebiologické, rodiny využívající nové reprodukční techniky, homosexuální či lesbické rodiny, bezdětné rodiny, binukleární rodiny – takové, kde funguje tzv. střídavá výchova a péče rodičů po rozvodu.

Dysfunkční rodiny ohrožují vývoj a prospěch dítěte, a funkční rodiny jsou pro vývoj dítěte nejvíce rizikové. Podle Sobotkové (2007, s. 35) se dysfunkční rodiny vyznačují neřešením a popíráním problémů, chybějící intimitou, obviňováním mezi sebou, nejasnou komunikací, pravidly a kompetencemi. Autorka (tamtéž) dodává, že „...dysfunkční rodinný systém může (ale nemusí) produkovat individuální psychopatologii...“. Rizikové chování, návyky a způsoby v rodině přebírají děti, které v ní vyrůstají. (Sekera, 2010, s. 66).

Beavers (1982) rozděluje rodinu na optimální, adekvátní, průměrnou a dysfunkční. Typologie Dunovského (1986) vymezuje rodiny na a funkční, dysfunkční, problémové a normální.

Přežívá tzv. klinická rodina (se specifickými problémy, vyžaduje odbornou pomoc), která je středem zájmu profesionálů. Naproti tomu neklinická rodina prochází zkoumáním a nechává si zaplatit (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 43).

Intelektuální vývoj v době dospívání je ovlivňován hlavně rodinným zázemím a společenským statutem. Zajímavým zjištěním je, že „...rodiny založené původně nechtěnými dětmi jsou méně stabilní a nacházejí se v nich četné problémy...“ (Matějček, Dytrych, 1994, s. 193).

Podle dat Českého statistického úřadu je v ČR celkem 13,5 % neúplných rodin. Většinu tvoří matky s dětmi (81%). Největší počet neúplných rodin je v obcích od 10 do 50 tisíc obyvatel – 14 %, naopak nejnižší v nejmenších obcích do 199 obyvatel - 11 %. Nejvyšší podíl neúplných rodin je v Karlovarském, Ústeckém a v Moravskoslezském kraji. V neúplných rodinách žije 400 tisíc dětí, tedy asi 22 % všech dětí. Matky v neúplných rodinách mívají nižší vzdělání. Nezaměstnanost matek v neúplných domácnostech bývá několikrát vyšší.

2.3 Problémy současné rodiny

Rozpad rodin a zakládání nových je obvyklým standardem, trvalé partnerské vztahy a celoživotní závazky nejsou aktuální. Česká rodina se musí vypořádat s problémy demografickými, sociálními a výchovnými. Přibývá tzv. patchworkových rodin, které představují rodinné propletence nově vzniklých rodin (Rodina dnes, 7. 8. 2015). Současná

rodina prochází krizí a důsledkem jsou rozvrácené rodiny. V současné rodině se mění vztahy k rodičovství a rodičovská role.

Nejčastější problémy, které souvisí s rodinou, se týkají rozvodovosti rodičů, nezaměstnanosti, bydlení, chudoby a zadluženosti, sociálního vyloučení. S tímto úzce souvisí krizové situace, kde se objevuje domácí násilí, alkohol a jiné návykové látky. Závažným problémem jsou týrané, zanedbávané a zneužívané děti.

Socioekonomické překážky v rodině – především nedostupnost bydlení pro mladé rodiny z finančních důvodů. Hodnotové a kulturní faktory – v posledních letech dochází k uvolňování partnerských vztahů. Výchovné úsilí rodičů je ztíženo tím, že se pokládá za soukromou věc. Zabezpečení všestranného zdravého vývoje pro dítě je náročné. Institucionální podpora rodiny není dostatečná. Ekonomická funkce rodiny je závislá na mezigenerační solidaritě. Závislost rodin na finanční podpoře státu je vysoká. Důležitým faktorem pro fungování rodin je slučitelnost rodičovské a profesní role. Chybí zkrácené, částečné úvazky, pružná pracovní doba a práce z domova. V rámci zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách jsou nabízeny sociální služby. Ty se zaměřují nejenom na jednotlivce, ale i na celou rodinu ohroženou nepříznivou sociální situací.(Národní koncepce podpory rodin s dětmi[online]).

2.4 Mnohoproblémová rodina

Podle statistiky narostl počet matek samoživitelek od roku 1996 o 37%. V ČR se rodí kolem 43 % dětí do neúplné nebo neformální rodiny. To přináší rodinné, společenské, sociální a ekonomické problémy. Riziko představují rodiče, kteří nepracují, jsou zadluženi, požívají alkohol, nedokážou se ovládat a dítě je až na konci jejich zájmů. Tyto víceproblémové rodiny se někdy stávají sociálně vyloučenými a přestávají fungovat. Ruppert (2008, s. 75) přičítá neschopnost matek a citovou plochost prožitým stresovým situacím v jejich životě. Nejvyšší podíl neúplných rodin je v Karlovarském, Ústeckém a v Moravskoslezském kraji.

Mnohoproblémová rodina – řeší se bydlení, financování, výchova dětí, partnerské vztahy, vztahy k institucím, nemoci, závislosti, konflikty se zákonem – je to celková potřebnost takto nazývaných rodin a není na místě jejich nálepkování.

2.5 Poruchy rodičovství

Negativní chování rodiče vůči dítěti, špatné zacházení, zanedbávání a neuspokojování potřeb dítěte vyvolává jeho rozladění a agresivní nebo pasivní reakci (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 49).

Fungování zanedbávajících rodin (Gaudin, Polansky, 1996) se vyznačuje:

- nedostatečné zvládnutí provozu a fungování domácnosti
- chybí rodinná autorita
- čtenější zdravotní problémy
- menší schopnost řešení konfliktů
- horší soudržnost
- méně vyjadřují své pocity slovy

Největší sklon k zanedbávání dětí mají podle Polanského tyto typy matek: apatické, impulzivní, mentálně retardované, depresivní a psychotické matky. Běžné fungování rodiny negativně ovlivňuje finanční problémy a s tím spojená chudoba. Nedostatek má vliv na tělesný a duševní vývoj dítěte a na jeho zařazení do společnosti. Děti bývají častěji hospitalizovány. Děti s nižším socioekonomickým statusem bývají méně úspěšné ve školním vzdělávání. Častěji se u nich objevují psychické problémy a nevhodné společenské chování. Ekonomická nedostatečnost má vliv na nekvalitní péči o děti. Ekonomicky znevýhodnění rodiče jsou ve stresu a to se odráží v jejich rodičovském chování (Maoušek, Pazlarová, 2014, s. 83-84).

Rodiny s jedním rodičem jsou vystaveny vyšší pravděpodobnosti chudoby a sociálnímu vyloučení. Osamělým rodičem je ve většině případů žena-matka. Častými potížemi jsou chudoba, nezaměstnanost, omezené možnosti pracovat a současně se starat o rodinu, nízké finanční ohodnocení, nedostatečná péče o děti v pracovní době a neplacení výživného a problémy s vymahatelností (analýza společnosti Aperio, 2013).

Termín „osamělý rodič“ je kritizován kvůli tomu, že evokuje osamocení. Statistický úřad používá termín „neúplná rodina“. V současnosti se můžeme také setkat s výrazem „sólo rodič“.

2.6 Ohrožená rodina v AD

V současnosti u nás nejsou dostačující možnosti přijatelného bydlení pro sociálně slabé a ohrožené rodiny s dětmi. Azylové domy jsou většinou zaměřené na jednotlivé cílové skupiny – ženy, muže, osamělé matky s dětmi. V našem zařízení – Azylový dům pro osamělé rodiče s dětmi ve Slavíči – máme v současnosti kromě matek s dětmi ubytovanou i nově vzniklou rodinu, která má v péči pět dětí. Jako manželé jsou v azylovém domě půl roku a snaží se sžít jako rodina s dětmi ve věku 2 až 11 let. Zatím se jim moc nedaří zorganizovat chod početné rodiny na malém prostoru zařízení. Vedení AD chce v dohledné době rodině poskytnout lepší bydlení v Lipníku nad Bečvou, kde by měla vzniknout nová služba pro širokou skupinu lidí včetně úplných rodin s dětmi. Je zajímavé sledovat, jak přítomnost otce a manžela působí na ostatní klientky a jejich děti. Je evidentní, že ostatním dětem chybí „táta“, obzvláště když ten jejich je navštěvuje sporadicky a nechává veškerou péči a starosti na samotné matce. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že nejvíce se neúplnost a nefunkčnost rodiny odráží na dětech. Ty si mnohdy nevybíravým způsobem vynucují pozornost dospělých lidí. Pokud se v zařízení objeví někdo z „venku“, neunikne pozornosti a děti s ním chtějí komunikovat a jsou velice zvědavé.

Během čtyřletého působení azylového domu se zde vystřídalo přes padesát klientek se svými dětmi. Zjistila jsem, že nejvíce jich zůstalo jen pár týdnů a s většinou se vracely ke svým partnerům, před nimiž utíkaly do azylového domu. Pak byla skupina, která zůstala více než půl roku a podařilo se jim získat vyhovující bydlení nebo šly do dalšího zařízení. Poslední skupina klientek je u nás ubytovaná více než rok. Tady je pomoc složitější, některé problémy se podařilo vyřešit, ale začlenění do běžného života společnosti se zatím nedaří.

2.7 Druhy služeb poskytovaných rodinám

Matoušek (2003, s. 195-198) rozděluje sociální služby poskytované rodinám podle těchto kritérií:

- doby trvání – krizové až dlouhodobé
- prostředí – v domově rodiny, v instituci zaměřené na práci s rodinou, v komunitním centru

- použité metody práce s rodinou – poradenství, odborná terapie, svépomocné skupiny a jiné
- v některých případech podle zásadní události v rodině – např. ohrožení dítěte

Další typologie sociálních služeb pro rodiny je kombinací výše uvedených kritérií (Matoušek, 2003, s. 195 – 198):

- krizové služby – v případě ohrožení dítěte a dospělého, krátkodobé služby, důležitá je spolupráce s ostatními institucemi, součástí jsou azylová zařízení pro matky s dětmi a azylová zařízení pro děti (ta by měla u nás začít vznikat v příštích letech)
- poradenské služby – poskytují se ve specializovaných zařízeních ve spolupráci s profesionály, služba je krátkodobá
- vzdělávací programy – znamenají podporu rodičovské role, udržení vztahů, schopnost řešit konflikty, služby jsou poskytovány dlouhodobě
- terapeutické služby – svépomocné a profesionální, poskytují se jednotlivcům i celým rodinám
- preventivní programy – zaměřené na vznikající rodiny nebo rodiny s hendikepovaným dítětem (tzv. raná péče), dlouhodobé

3 Sociálně znevýhodněné děti

Za sociální znevýhodnění lze považovat stav, kdy dítě žije v prostředí s nízkým socioekonomickým statusem a nemá vyhovující podmínky pro svůj adekvátní rozvoj (Zíková a kol., 2011, s. 14). Rodina bývá neúplná, potýká se z nezaměstnaností, patologickými jevy, mívá větší počet dětí a žije v nevyhovujícím prostředí – je sociálně vyloučená. Sociální znevýhodnění souvisí s nedostatkem a nouzí.

Podle slov socioložky Dudové v debatě ohledně osamělých rodičů (pořad radiožurnálu, 1. 10. 2015) děti osamělých rodičů v minulých letech hůře prospívaly ve škole a docházelo k jejich stigmatizaci. Dnes zjišťujeme hlavně ekonomické znevýhodnění osamělých rodičů. Školy se naučily pracovat s dětmi z neúplných rodin.

Děti se sociálním znevýhodněním jsou děti z ekonomicky slabých poměrů a s nedostatečnými sociálními návyky. Často trpí poruchami chování a mají nízké sebevědomí (Lebeer, 2006, s. 239). Každé čtvrté dítě žije v domácnosti ohrožené chudobou. Každé čtvrté sociálně znevýhodněné dítě se do školy připravuje bez pomoci. Některé děti mění školu i několikrát během školního roku.

„Děti bez příznivých podmínek pro vývoj lze považovat za ohrožené, neboť je pravděpodobné, že bude ovlivněno jejich sociální fungování i v dospělosti. Budou u nich častější projevy sociálního selhání“. Špatné zacházení s dětmi se projevuje zanedbáváním základních potřeb a ubližováním. Rozvíjí se syndrom týraného či zanedbávaného dítěte – obecněji tzv. deprivací syndrom (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 18). Matoušek a Pazlarová (tamtéž) říkají, že podporování rodiny by v ideálním případě mělo znamenat“ dostatečně dobře fungující rodinu“.

Sociálně vyloučení mají ztížený přístup k institucím a službám (tedy k institucionální pomoci). Jsou vyloučení ze společenských sítí a nemají dostatek kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu. Nepříznivá sociální situace a sociální vyloučení znamenají často život v chudobě.

Podle Zíkové a kol. (2011) hraje velkou roli nedostatečná vzdělanost rodičů a to hlavně matky. Významná je také stigmatizace společností. Dítě je vyčleňováno z kolektivu a to má velký vliv na psychický vývoj dítěte. U romských dětí žijících v sociálně vyloučených

lokality se projevuje kromě sociálního znevýhodnění také jazykové znevýhodnění, např. “romský etnolekt češtiny“.

Děti ze znevýhodněného sociokulturního prostředí, z dysfunkčních rodin, trpící syndromem CAN jsou předurčeny k tomu, aby se dostaly do životních krizí. (Kraus a kol., 2001, s. 196).

Finanční nedostatečnost ovlivňuje jak materiální zázemí, tak i volný čas, zájmy a vzdělávání dětí. Neutěšená finanční situace se může podílet na sociální deprivaci dítěte a může docházet k jeho zanedbávání (symptom syndromu CAN) (Sekera, 2010, s. 113). Se sociální deprivací může souviset i emoční strádání dětí.

Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů definuje sociálně právní ochranu dětí jako ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, dále jako ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a také jako působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

4 Specifika dětí z azylových domů

Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 16, odst. 4 říká:“ Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova (...)“. Mezi sociálně znevýhodněné patří žáci z rodinného prostředí, kde se jim nedostává podpory a jejichž rodiče nespolupracují se školou. Děti z azylových domů jsou sociálně znevýhodněné již tím, že musí žít v takovém zařízení, které může být zdrojem posměchu a narážek okolí a především spolužáků. Záleží na osobnosti učitele, a na tom, jak ostatní děti připraví na to, že je ve třídě dítě z jiného prostředí než ostatní. Učitel by měl dokázat pomoci, když se dítě, která nemá kázeňské problémy, nedokáže začlenit do kolektivu dětí. Může se dle mých zkušeností za tím skrývat např. týrání.

Žáci se sociálním znevýhodněním bývají méně úspěšní a předčasně ukončují základní školní docházku. Školní úspěch i neúspěch dětí velmi úzce souvisí se sociálním statutem – postavením člověka ve společnosti. Podmínky, ve kterých děti vyrůstají, ovlivňují jejich další životní osudy. Děti osamělých matek mají velmi ztížený start do svého života. Jsou hendikepovány tím, že se nemohou z finančních důvodů účastnit různých školních aktivit. Rodiče se nedokážou zorientovat v systému vzdělávání a nepřikládají mu význam. Děti přebírají povinnosti a roli dospělých jako je starost o mladší sourozence, vaření apod. Nemají dostatek soukromí a osobní prostor. Životní styl se přenáší na děti a mezigeneračně předává. Nemají vztah ke knihám, protože jim nikdo nečte a neprohlíží s nimi vhodné publikace. Rodiče jim neposkytují dostatek péče, málo se o ně starají, málo je učí a málo si s nimi hrají. Neumí pojmenovat důležité a reálné věci. Často nemívají žádný řád a jejich matky jim ani žádná pravidla nevytváří. Děti bývají zanedbávané nedostatečnou péčí v oblasti výživy, oblečení, zdravotní péče, přístřeší. Nemají základní sociální dovednosti, např. hygienické návyky, v 5 letech nepoznají barvy a neumí si zavázat tkaničky. Jejich citové potřeby jsou neuspokojovány a dítě strádá. Rodiče zanedbávaných dětí byli v dětství často deprivováni a ponižováni. Nemají moc dobrých zkušeností, které by svým dětem mohly předávat. Tyto poznatky vycházejí z mojí čtyřleté zkušenosti při práci s dětmi matek v našem azylovém domě. Klientky se někdy svěří s velice závažnými okolnostmi svého života, které poznamenají nejenom jejich život, ale především dětí.

Špatné prospívání dítěte většinou souvisí s neschopností rodičů uspokojit potřeby dítěte a dochází k zanedbávání péče o dítě. Zanedbávání je spojeno s chudobou a nepříznivým sociálním postavením rodin (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 39).

4.1 Život dětí v azylovém domě

V azylových domech většinou žijí s matkami děti mladšího školního věku a nejmenší včetně kojenců a batolat. Starší děti jsou buď v jiných zařízeních, nebo u rodiny a za matkou a ostatními sourozenci jezdí na návštěvu. Děti mívají zpravidla několik sourozenců. Některé matky dají své narozené dítě k adopci a to většinou proto, že nejsou schopné zajistit dítěti patřičnou péči a výchovu. Je zvláštní, že si matky myslí, že dítě dokáže udržet otce dítěte u rodiny. Často je tomu naopak a matka zůstává s dětmi sama. Smutným zjištěním je pro nás sociální pracovníky to, že matky si svoji nespokojenost vybíjejí na dětech. Jsme svědky nepřiměřených trestů od výhrůžek, že dítě opustí, přes obviňování, nekonečné výčitky, zesměšňování dětí, frustrování dítěte a jeho potřeb, mlčení a nevšímavost, zastrasování. Jako nepřijatelné tresty vnímáme také řvaní, nadávky a vulgarismy. Děti nemají rády, když dospělí zvyšují hlas. Zasahujeme jen slovně, a to pokud dojde k vážnějšímu konfliktu a potrestání je neadekvátní. Pak upozorňujeme klientku, že máme povinnost nahlásit vše na OSPOD. Nesmíme klientkám zasahovat do výchovy jejich dětí. To, že se děti učí nápodobou a budou se chovat stejně jako jejich rodiče, není pro matky nijak důležité a nepřikládají tomu žádný význam.

Děti, které žijí v azylových domech pro matky s dětmi, mají nižší úroveň v oblasti školních dovedností a pak neprospívají. Děje se tak často, samozřejmě jsou děti, kterým se daří a jsou úspěšné. Nelze říct, že každé dítě z azylového domu je špatným žákem. Velký vliv má pravidelná příprava a důslednost v plnění domácích úkolů, což matky někdy nejsou schopny zvládnout. Nabízíme pomoc, ale nelze suplovat matku dítěte.

Stává se, že se rodina přestěhuje z jednoho azylového domu do dalšího a děti pak i 14 dnů nechodí do školy. Vzniká tak absence a děti těžko dohánějí zameškané vyučovací hodiny a probranou látku. Pro děti je velmi náročné zvykat si na nové prostředí a začleňovat se do cizího kolektivu. Školní absenci je schůdnější řešit přímo přes azylový dům a jeho pracovníky. Rodiče někdy mají ke škole negativní vztah a komunikace vážne. Pracovníci v azylových domech mohou ovlivnit přístup rodičů ke škole a ke svým dětem. Jsou s nimi více v kontaktu a v rámci individuálního plánu klienta se může podařit

některé problémy vyřešit (Komunikace a výchovná práce se znevýhodněnými dětmi[online]).

4.2 Specifika vzdělávání dětí z AD

Na základní škole se utvářejí základy k sociálním dovednostem a motivaci a schopnosti se učit. Výchova, vzdělávání a interakce dítěte s okolním světem mají zásadní dopad na jeho budoucí život. Základní hodnotou rodiny bývá prospívání dítěte ve škole.

V České republice má na úspěšnost vzdělávání dětí velký vliv rodina a rodinné zázemí (Straková, 2008, s. 5). Děti ze sociálně vyloučeného prostředí se těžko přizpůsobují prostředí ve škole a zažívají neúspěchy. Nestačí svým vrstevníkům a mohou být přeraženy do praktických a speciálních škol. Sociální znevýhodnění se kvůli dopadům krize týká i neromských dětí a přibývá jich. Chudé handicapuje nedostatečné vzdělání. Navázání efektivní komunikace by mohlo posílit vtahy mezi školou a rodiči sociálně znevýhodněných dětí. Na některých základních školách pracuje asistent pro socio-kulturně znevýhodněné děti.

Podle vyhlášky č.147/2011 Sb. má být žákům se sociálním znevýhodněním poskytována podpora pomocí tzv. vyrovnávacích opatření – opatření, která mají vyrovnat úroveň těchto žáků. Znamená to poskytování individuální podpory, využívání poradenských služeb a výuku podle individuálního vzdělávacího plánu a podpora asistenta pedagoga (Němec, 2014, s. 34). Sociálně znevýhodněným žákům je poskytována podpora zřizováním přípravných tříd, finančními prostředky z dotačního programu na asistenty pedagoga, multikulturní výchovou a pomocí aktivit neziskových organizací (např. Člověk v tísni).

Škola může být místem, které pozitivně ovlivní děti i rodiče z různého sociálního prostředí (Habart, 2010, s. 4).

„Dovednost práce s odlišnostmi a schopnost diferencované výuky bude čím dál významněji ovlivňovat kvalitu vzdělávání a bude jedním z nosných témat pro školství 21. století.“(Habart, 2010, s. 5).

Pedagogicko-psychologická poradna v Hranicích, která má v péči i naše děti z azylového domu, vykazuje v kartách počet tzv. integrovaných žáků se specifickými poruchami učení

kvůli školské inspekci (čísla jsou interní záležitosti). Integrace žáků probíhá na základě odborného posudku z poradny. Na základě posudku k integraci se mohou žáci vzdělávat podle individuálního vzdělávacího plánu. Statistiky žáků s diagnózou poruchy pozornosti s hyperaktivitou nejsou u nás k dispozici.

Ve školních třídách se v současnosti učí kolem 10 % žáků se specifickými poruchami učení.

Je zajímavé sledovat, jakým způsobem pracují rodiny s dětmi s poruchami učení a chování. To, že není něco v pořádku, si většinou všimnou pracovníci azylového domu nebo učitelky v mateřských školách. V azylovém domě probíhají volnočasové aktivity, které se zaměřují na různé výtvarné činnosti a hry s dětmi. Pečovatelka tak snadno zjistí, komu se méně daří, má problémy s motorikou a dalšími kognitivními a poznávacími funkcemi. Některé děti mají vady řeči a chodí na logopedii. Někdy bývá problém klientku přesvědčit, aby obtíže dítěte řešila. Pokud se tak stane, matky často nedodržují dohodnuté termíny s odbornými lékaři a léčba není účinná. Pokud jsou děti pod dohledem OSPOD, spolupracuje azylový dům s jejich pracovníky. Syndrom ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou - v dětství se u neléčených pacientů v dospělosti může projevit sklonem k násilí a to především k týrání. Proto je důležité, aby rodiče dětí s poruchou pozornosti vyhledali psychiatrickou pomoc. Projevy chování s poruchou pozornosti se objevují už u předškolních dětí. V našem azylovém domě také zaznamenáváme agresi a šikanu mezi dětmi.

Dcera jedné z našich klientek je v první třídě běžné základní školy. I když absolvovala přípravnou třídu, tak přesto je doporučen přestup na školu, kde vzdělávací program neklade na žáky takové požadavky. Matka s dcerou absolvuje vyšetření v pedagogicko - psychologické poradně a v pololetí přestoupí na jinou školu. Matka se snažila zajistit doučování, ale nebylo dostačující a výukové obtíže přetrvávaly dál.

5 Výzkumné šetření

V mé práci jsem zkoumala spolupráci azylového domu a základních škol. Záměrem je navrhnout možná řešení, která by pomohla pracovníkům v zařízení při spolupráci se základními školami. Zaměřila jsem se na Azylový dům pro osamělé rodiče s dětmi ve Slavíči (Hranicích VII). Cílovou skupinou této sociální služby jsou osamělí rodiče (u nás především matky, ale i otcové a babičky) a jejich nezletilé děti. Děti mohou být sociálně znevýhodněny a to se pak může negativně projevit při jejich prospívání na základních školách.

K realizaci praktické části bakalářské práce bylo nutné zjistit postoje škol a učitelů, kterým jsem předložila dotazník týkající se školní docházky dětí z azylového domu ve Slavíči.

5.1 Cíl šetření

Cílem práce je prozkoumat, jaké přístupy a způsoby spolupráce mezi azylovým domem a základními školami v našem regionu by mohly vést k vytvoření strategií efektivní a účinné spolupráce na obou stranách.

5.2 Zkoumaný soubor

V mém výzkumu jsem se rozhodla oslovit třídní učitele dětí a další poradenské pracovníky – speciální pedagogy, asistenty pedagoga, metodiky primárně patologických jevů, metodiky environmentální výchovy, školní psychology a výchovné poradce na základních školách v hranickém regionu. Zvolila jsem základní školy, které navštěvují děti z Azylového domu pro osamělé rodiče s dětmi ve Slavíči. Jednalo se o Základní školu v Drahotuších, základní školu Struhlovsko v Hranicích a Základní školu Nová v Hranicích. Šetření se týkalo celkem 11 dětí z azylového domu. V každé škole jsem nejdříve jednala buď přímo s řediteli, nebo zástupci škol. Nejdříve jsem si telefonicky domluvila termín a čas, kdy můžu do školy přijít. S řediteli škol nebo jejich zástupci jsem hovořila o mém výzkumu, a co chci zjistit. Souhlasili s předáním dotazníků. Předala jsem každému 5 dotazníků k vyplnění. Také jsem si domluvila rozhovory, které se týkaly problematiky spolupracování a předávání informací mezi azylovým domem a základními školami. Nahrávání je určitě lepší, ale já jsem zvolila volný rozhovor. Vrátilo se celkem 12 dotazníků. Dotazníkové šetření bylo anonymní.

Nejprve bych chtěla objasnit, jaké typy základních škol v Česku existují. Jen málokdo se orientuje v současném rozdělení základních škol. Název „zvláštní škola“ neexistuje – místo něho je základní škola. Dříve název „pomocná škola“ dnes znamená základní škola speciální. Patří sem různé vzdělávací programy = rehabilitační. Většinou žák s kombinovaným postižením má svůj individuální vzdělávací plán, který zpracovává třídní učitelka. V literatuře se uvádí spousta odborníků, kteří se na tom mají podílet, ovšem praxe je taková, že sám učitel, speciální pedagog si s tím poradí.

- 1) Základní škola běžného typu – devět let povinné školní docházky, školní vzdělávací program dle rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, bez zvýšených financí na žáka.
- 2) Základní škola praktická – devět let povinné školní docházky, školní vzdělávací program dle rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání – lehké mentální postižení, školy samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením, u nichž byla diagnostikována lehká mentální retardace, na žáky jsou poskytovány zvýšené finanční prostředky ze státního rozpočtu.
- 3) Základní škola speciální – deset let povinné školní docházky, pro žáky od střední mentální retardace.

Základní školy, do kterých chodí děti z azylového domu, jsou pro děti dostupné, co se týká vzdálenosti. Před azylovým domem je autobusová zastávka místní dopravy, takže děti vycházejí těsně před příjezdem autobusu, který je doveze do Hranic. Spádově nejbližší je Základní škola a mateřská škola Hranice IV – Drahotuše - zřizovatelem město Hranice - škola rodinného typu, vzdělávací program “DRAŠKA“ od roku 2007 (Základní škola a mateřská škola Drahotuše [online]). Další škola je Základní škola a mateřská škola Hranice Nová, která má 70 žáků - zřizovatelem této školy je Olomoucký kraj – škola s upraveným vzdělávacím programem, který si škola zpracovala z rámcového vzdělávacího programu. Školní vzdělávací program se píše do dokumentace a na vysvědčení: ŠVP ZV Nová škola – LMP. LMP znamená lehké mentální postižení. Podle vyjádření zástupkyně se nedodrhuje správná terminologie, podle které by se měla příloha jmenovat lehká mentální retardace. Škola je zřízena pro žáky se zdravotním postižením. Poskytuje speciální vzdělávání žákům, u kterých byly speciální vzdělávací potřeby zjištěny na základě speciálně pedagogického, popř. psychologického vyšetření školským poradenským zařízením. Má 9 ročníků. Škola sdružuje více škol s různými školními

vzdělávacími programy. Základní škola speciální má jednu třídu, kde se vzdělávají žáci všech deseti ročníků s různými školními vzdělávacími programy a individuálními vzdělávacími plány. Individuální vzdělávací plány si tvoří sama paní učitelka, učí podle nich a sama si je jedenkrát za půl roku vyhodnocuje a upravuje k optimálnímu rozvoji žáka. Ve speciální třídě může být maximálně 8 žáků. Učitel může mít k ruce 2 asistenty pedagoga a žák může mít osobního asistenta. Uvádí se, že ve třídě může být až 25% zdravých žáků. Integrovaných žáků může být maximálně pět. Od 1. 9. 2014 musí být každé dítě vyšetřeno v pedagogicko-psychologické poradně. Zpráva nesmí být starší jednoho roku. Rodiče žáků se zvou do školy a zpráva se od nich předává škole. Ředitel školy vydává rozhodnutí o přijetí na základě žádosti zákonného zástupce a doporučení školského poradenského zařízení (Speciální pedagogické centrum Olomouc a Pedagogicko-psychologická poradna v Hranicích). Žáci mají individuální výchovné plány a ve speciální třídě individuální vzdělávací plány (Základní škola a mateřská škola Hranice, Nová[online]. Základní škola a mateřská škola Struhlovsko, jejímž zřizovatelem je město Hranice a je poslední ze škol navštěvovaných dětmi z azylového domu ve Slavíči – školní vzdělávací program pro základní vzdělávání (Základní škola a mateřská škola Hranice, Struhlovsko [online]).

Azylový dům pro osamělé rodiče s dětmi ve Slavíči je v současnosti místem, kde žijí děti spolu se svou rodinou.

Poskytování sociální služby azylové domy pro osamělé rodiče s dětmi je hrazeno v rámci projektu Zajištění dostupnosti vybraných sociálních služeb v Olomouckém kraji (sociální integrace OK), který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Azylový dům provozuje ELIM o. p. s. – křesťanská společnost pro evangelizaci a diakonii. Vznikla v roce 2004 jako organizační jednotka občanského sdružení ELIM, které působí v České republice od roku 1991. Provoz byl zahájen po jednáních OSPOD s městem Hranice, která probíhala již v roce 2009. Vytypovávaly se nemovitosti vhodné pro účely azylového domu. Ubytovací zařízení tohoto druhu v lokalitě Hranice bylo potřebné. Původně jej měla provozovat Charita Hranice.

Azylový dům je určen pro osamělé rodiče s nezletilými dětmi a těhotné ženy do 18 let, kteří jsou soběstační a z různých důvodů se ocitli bez domova. Mezi uživateli jsou i otcové, kteří mají děti ve své péči.

Poskytované služby: ubytování, zajištění podmínek pro přípravu stravy a pomoc při jednání s úřady.

Otevření azylového domu proběhlo 1. 7. 2011. Celkem již tuto službu využilo přes padesát klientů se svými dětmi.

V našem malém azylovém domě je rodinná atmosféra prostředí. V samotné budově byla v minulosti umístěna základní škola, která fungovala jako malotřídní. K dispozici je deset pokojů (matka a maximálně tři děti na jednom pokoji), sociální zařízení, společná kuchyň, kulturní místnost, zahrada a zázemí pro personál azylového domu. Jeden pokoj je připravený pro akutní krizový příjem z regionu Hranic.

Posláním je pomoc lidem, kteří se ocitli v sociálně nepříznivé životní situaci. Cílem je pomoc potřebným a to především těm, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením. Snažíme se pomoci klientům v jejich začlenění do běžné společnosti. Naše sociální práce zahrnuje také individuální plánování s klienty azylového domu a volnočasové aktivity pro děti a rodiče.

Mnoho našich klientek má vyhrocené vztahy se svojí původní rodinou. Tím se izolují od možné podpory. Jedním z hlavních důvodů odtržení od rodiny jsou muži, které si klientky vybírají. (Berg, 2013, s. 46 a 49). Je důležité, aby klientky postižené sociálním vyloučením, zvládly situaci a mohl se změnit jejich život (Gulová, 2011, s. 97).

Vedení azylového domu i jeho pracovníci se snaží, aby vzájemné soužití našich obyvatel a obyvatel obce Slavíče probíhalo bez větších nepřijemností a konfliktů. Proběhla schůzka osadního výboru Slavíče a pracovníků azylového domu, kde se domluvila vzájemná spolupráce. Domluvilo se např. to, že pokud si naše děti budou hrát na místním hřišti, tak ho po sobě uklidí.

Děti z azylového domu se vzdělávají spolu s ostatními dětmi ze Slavíče na základních školách v Hranicích, menší děti dojíždějí do mateřských škol v Drahotuších a v Hranicích.

Ministerstvo školství připravilo pro rodiče dětí předškolního věku základní informace o dovednostech, které by měly děti zvládnout před vstupem do školy. U našich dětí zaznamenáváme nedostatky především v jazykové, komunikační a řečové dovednosti. Děti mají malou slovní zásobu a problémy s výslovností. Bývají emočně nestálé a to se odráží v jejich chování nejen v azylovém domě, ale i ve škole a na veřejnosti. Ve volnočasových aktivitách zkusíme zaujmout děti vhodnými knížkami, předčítáním a povídáním o nich. Máme vlastní malou knihovnu vytvořenou z darů. Vztah ke knížkám nevzniká sám od sebe. Formuje se již od dětství. Největší odpovědnost je v rodině a ve škole. Jako závažný problém vidíme nevhodné a vulgární vyjadřování, které děti napodobují po starších dětech a i po svých matkách. Za některými dětmi dojíždí jednou týdně pracovnice sociálně aktivizační služby z Valašského Meziříčí. Pomáhají s domácí přípravou do školy, hrají si s dětmi. Myslím si, že tato služba se kryje s naší každodenní pomocí nejenom dětem, ale i jejich rodičům. Spolupráce azylového domu a sociálně aktivizační služby se bude řešit schůzkou vedení AD Slavíč a SAS Valašské Meziříčí.

5.3 Dílčí cíle a výzkumné otázky

Dílčí cíle výzkumu, které jsem si na počátku vymezila, jsou:

- 1) Zjistit, kteří poradenská pracovníci pracují na základních školách
- 2) Jak probíhá spolupráce školy a AD ohledně plateb školních aktivit dětí
- 3) V přítomnosti kterých pracovníků je lepší spolupráce školy a AD
- 4) Jak funguje spolupráce konkrétních škol a AD
- 5) Jak probíhá komunikace s rodiči z pohledu škol

Výzkumné otázky v dotazníku se zaměřily na to, jestli ve škole ví, že mají ve třídě dítě z AD, jestli má škola přípravnou třídu, které poradenské pracovníky škola má, jestli se škola zmiňuje ve svých vzdělávacích programech o žácích s nízkým sociálním statutem, jak probíhá spolupráce při školní absenci dětí, které kázeňské problémy se s dětmi řeší a kdo je řeší, jak škola spolupracuje s AD ohledně plateb školních aktivit dětí, jaké formy podpory by pomohly řešit výukové obtíže dětí, jak se předávají informace mezi školou a AD a jak školy hodnotí dosavadní spolupráci s rodiči dětí.

Otázky, které naplňují výzkumné cíle, jsou: kteří poradenská pracovníci pracují na základních školách; jaká je spolupráce školy a AD ohledně plateb školních aktivit dětí;

v přítomnosti kterých pracovníků je lepší spolupráce školy a AD; jak na konkrétních školách funguje spolupráce s AD; jak školy hodnotí komunikaci s rodiči.

5.4 Užití výzkumné metody

Uplatnila jsem kvantitativní metodu výzkumu. Kvantitativní sběr dat může být uskutečněn pomocí dotazníků, standardizovaných měřících instrumentů, ad hoc hodnotící škály a pomocí pozorovacích formulářů (Punch, 2008, s. 81). Jako základní techniku jsem použila dotazník, který lze interpretovat číselně a je méně náročný na čas. Na doplnění jsem použila také jednu z technik kvalitativního výzkumu a to dotazování formou volného nestrukturovaného rozhovoru. Tato technika vznikla jako metoda, která zkoumá sociální realitu. Záznam jsem pořizovala v průběhu rozhovoru a po jeho ukončení.

Sestavování dotazníku jsem konzultovala s vedoucí práce, domluvily jsme se na maximálně dvaceti otázkách v dotazníku. Vycházela jsem z poznatků z každodenní praxe s dětmi z azylového domu a z informací od sociálního pracovníka. Otázky se postupně třídily spolu s možnostmi odpovědí. Pak jsem otázky, které byly vybrány do dotazníku, předložila zkušené paní učitelce ze Základní školy v Hranicích Nová a ještě jsem dotazník upravila podle jejích návrhů. Dotazník jsem v konečné podobě rozdala ředitelům škol nebo jejich zástupcům. Dotazníky byly anonymní, sběr dotazníku proběhl do týdne od předání. Po domluvě s řediteli a jejich zástupci jsem si vyplněné dotazníky vyzvedla přímo ve škole v ředitelnách škol.

Během mých návštěv na základních školách jsem se formou dotazování vypytovala na jejich názor na spolupráci, na možnosti spolupráce a na to, jak vnímají děti z azylového domu. Odpovědi jsem si zapisovala a konečná úprava probíhala doma.

5.5 Operacionalizace

Dílčí výzkumná otázka č. 1: Kterí poradenská pracují na základních školách?

Dílčí výzkumná otázka č. 1 bude následně ověřována v dotazníku pomocí otázek, které se týkají poradenských pracovníků na školách. Jedná se o otázku č. 1: Které poradenské pracovníky má vaše škola?

Dílčí výzkumná otázka č. 2: Jaká je spolupráce školy a AD ohledně plateb školních aktivit dětí?

Dílčí výzkumná otázka č. 2 bude ověřována v dotazníku pomocí otázek, které se budou týkat spolupráce školy a azylového domu v oblasti plateb školních aktivit dětí z AD. Jedná se o otázku č. 7: Může škola spolupracovat s AD ohledně plateb školních aktivit dětí?

Dílčí výzkumná otázka č. 3: V přítomnosti kterých pracovníků je lepší spolupráce školy a AD?

Dílčí výzkumná otázka č. 3 bude ověřována v dotazníku pomocí otázky, která se týká toho v přítomnosti kterých pracovníků školy je lepší spolupráce s AD. Jedná se o otázku č. 10: Který pracovník by dle vás měl mít ve škole na starosti děti z AD?

Dílčí výzkumná otázka č. 4: Jak na konkrétních školách funguje spolupráce s AD?

Dílčí výzkumná otázka č. 4 bude ověřována v dotazníku pomocí otázky, která se týká způsobu předání informací mezi školou a AD. Jedná se o otázku č. 11: Jakou formu předání informací mezi školou a AD byste si představovali?

Dílčí výzkumná otázka č. 5: Jak pracovníci školy hodnotí komunikaci s rodiči?

Dílčí výzkumná otázka č. 5 bude ověřována v dotazníku pomocí otázky, která se týká dosavadní spolupráce s rodiči dětí z AD. Jedná se o otázku č. 12: Jak hodnotíte dosavadní spolupráci s rodiči dětí z AD Slavíč?

5.6 Interpretace výsledků

Na základní školu v Drahotuších chodí celkem tři naše děti -sourozenci chlapec (r. 2006) a děvče (r. 2007) a děvče (r. 2002). Sourozenci chodí spolu do stejné třídy. Chlapec měl odklad. Nakonec se ukázalo, že sestra je pro něj příkladem a motivuje ho a pomáhá mu s domácími úkoly. Z dotazníků vyplynulo, že matka se školou spolupracuje a zajímá se o prospěch svých dětí. Děvče (r. 2002) opakuje ročník. Jako důvod uvedla paní ředitelka, že se nepřipravovala do vyučovacích hodin. Vyloučila také jakékoliv poukazování spolužáků na to, že dívka je Romka a ještě z azylového domu.

Absence bývá u těchto dětí vždy a včas omluvena, platby ohledně aktivit dětí a pomůcek v pořádku, z kázeňských přestupků se řešila jenom nekázeň. Škola by uvítala pomoc pečovatelek v AD s domácí přípravou. V případě formy předávání informací mezi školou a AD by uvítali informace předávané buď při osobním setkání, nebo přes elektronickou poštu. Z poradenských pracovníků jsou na škole kromě výchovného poradce a asistenta pedagoga také metodik primárně patologických jevů a metodik environmentální výchovy.

Do první třídy nastupují v příštím školním roce tři děvčata, která chodí do přípravné třídy na Základní škole Nová v Hranicích. Při zápisu do první třídy byla velmi šikovná dvojčata a pobyt v přípravné třídě měl určitě pozitivní vliv na rozvoj schopností a dovedností. Poslední děvče nebude zřejmě podle výsledků školní zralosti stačit na požadavky v první třídě. Podle paní ředitelky se vše projeví během dvou měsíců školní docházky. Potom škola matce doporučí pedagogicko-psychologickou poradnu a případný nástup do Základní školy Nová v Hranicích s méně náročným výukovým programem.

Škola by využila nabídky na poskytnutí stručného manuálu, který by mohl být návodem v případech řešení problémů mezi školou a rodiči dětí z azylového domu. Škola vyplnila 5 dotazníků.

Základní škola Hranice Nová je školou, která neprovádí zápisy do prvních tříd, ty probíhají na běžných základních školách. Pokud ředitel vydá rozhodnutí o odkladu nástupu do školy (do 31.5), doporučí se pedagogicko-psychologická poradna. Od školního roku 2006/2007 je ve škole zřízena přípravná třída. Tato třída nemá školní režim podle rozvrhu. Škola by dle slov zástupkyně ředitele školy přivítala iniciativu ze strany pracovníků azylového domu ohledně případných nástupů do přípravné třídy na ZŠ Nová a s tím související vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně v Hranicích. Školou navštěvuje celkem pět dětí - chlapec (r. 2000); děvčata (dvojčata, r 2008), dívka (r. 2008) a další dívka (r. 2008) – všechny dívky jsou v přípravné třídě. Na škole pracuje výchovný poradce, speciální pedagog, asistent pedagoga, metodik primárně patologických jevů a metodik environmentální výchovy. Se školou se řešilo záškoláctví, absence omluvená i neomluvená, krádež a problémové chování. Problémy dětí se probírají na poradách a výchovných komisích. Co se týká školních plateb, tak škola píše tyto informace s předstihem do žákovských knížek. Při výukových potížích škola navrhuje dohled nad rodiči u přípravy dětí na vyučování. V případě školních absencí dítě omlouvá většinou rodič nebo pracovník AD na požádání rodiče. Předávání informací mezi školou a

azylovým domem by mělo probíhat nejlépe po telefonu nebo při osobním setkání. Rezervy jsou v komunikaci s rodiči. Škola je musí zvat k účasti na akcích a aktivitách žáků. Rodiče mají možnost sledovat webové stránky školy. Účast rodičů na třídních schůzkách je malá, konzultační hodiny nevyužívají. Pracovníci školy vyplnili 3 dotazníky.

Základní škola a mateřská škola Hranice Struhlovsko je škola, do které chodí tři dívky z AD Slavič (r. 2006, 2005 a 2005). Škola má výchovného poradce, speciálního pedagoga, asistenta pedagoga, metodika primárně patologických jevů a metodika environmentální výchovy. Učitelé řešili zatím jen nekázeň. Omlouvání školní absence probíhá většinou ze strany rodičů. Spolupráci s AD ohledně placení aktivit dětí by si škola představovala formou individuálních schůzek se sociálním pracovníkem. Škola uvítá jakoukoliv pomoc ze strany AD. Informace by se mohly předávat nejlépe přes elektronickou poštu nebo při osobním setkání. Jeden z pracovníků školy na desátou otázku: Která osoba by měla mít ve škole na starosti děti z AD? Odpověděl: „nevidím důvod, proč by je měl mít někdo na starosti, mají alespoň jednoho rodiče, jinak by nebyly na AD.“ V poslední třinácté otázce stejný respondent shrnul spolupráci AD a školy slovy, že se o děti mají starat rodiče a že nelze předpokládat, že dítě v AD rovná se automaticky problém a otázky jsou zavádějící. Škola odevzdala 4 vyplněné dotazníky, jeden dotazník vyplněn jen z jedné strany A4.

Na základní škole v únoru 2015 probíhalo dotazníkové šetření společnosti Scio s názvem Mapa školy. Dotazník byl zaměřen na vzájemné vztahy, postoje, názory a přání týkající se výuky a vzdělávání. Škola chtěla zjistit, jak školu vnímají rodiče. Pomáhaly jsme vyplňovat dotazník jedné z našich klientek, která se k tomu postavila negativně a neměla zájem na otázky odpovídat.

V Hranicích je zřízena Základní a mateřská škola Dětské centrum Hranice Struhlovsko, která vzdělává handicapované děti. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami zatím není možné v normálních školách plně integrovat. Škola je přizpůsobena nepohyblivým žákům, kteří využívají speciální rehabilitační program. V rámci výuky škola nabízí pravidelnou logopedickou péči, plovárnu a canisterapii. Do této školy chodí děvče z rodiny, která se do azylového domu přistěhovala před měsícem.

Všechny školy se shodly na tom, že nejdůležitější je pro děti třídní učitel. Je s dětmi denně v kontaktu. Pak dle problému je vhodné řešit záležitost s výchovným poradcem nebo školním psychologem a metodikem primární prevence. Partnerské pracoviště pro azylový dům, školy, školky a OSPOD je Pedagogicko-psychologická poradna Olomouckého kraje, která má pracoviště v Hranicích. Rozhodující je hranice IQ 70. Pokud je vyšší nesmí se děti doporučovat do speciálních škol. Názory, že poradny řeší plošně, vyvrací psycholog tím, že se vše řeší na základě spolupráce a předchází se nesprávným diagnózám.

Při vyhodnocení výzkumu jsem musela vzít na zřetel malý vzorek respondentů a tím i získaných informací. Děti z azylového domu chodí na první stupeň základní školy, kde se setkávají s vyučujícím třídním učitelem, který je má ze všech předmětů.

Vyhodnocení otázky č. 1

První z dílčích výzkumných otázek se týká **poradenských pracovníků, kteří pracují na základních školách**. V českých školách přibývá asistentů pedagoga, kteří pracují s žáky se sociálním znevýhodněním.

Zajímavé je srovnání počtu asistentů pro žáky se sociálním znevýhodněním v jednotlivých krajích. Největší zastoupení je v Ústeckém a Moravskoslezském kraji (Němec, 2014, s. 25-26).

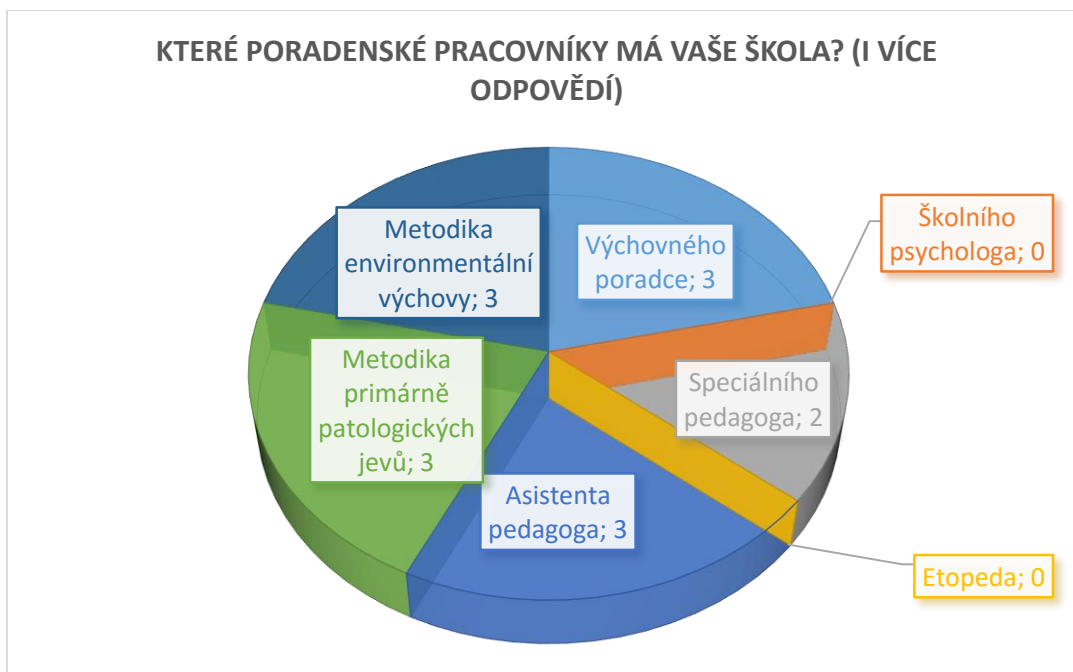
Kraj	Počet AP pro žáky se sociálním znevýhodněním	Z toho v přípravných třídách
1. Ústecký kraj	100	16
2. Moravskoslezský kraj	93	12
3. Středočeský kraj	72	2
4. Olomoucký kraj	52	4
5. Jihomoravský kraj	47	7
6. Jihočeský kraj	38	2
7. Hlavní město Praha	37	10
8. Pardubický kraj	35	5
9. Karlovarský kraj	28	8
10. Plzeňský kraj	27	0
11. Liberecký kraj	26	3
12. Královéhradecký kraj	25	5
13. Zlínský kraj	19	1
14. Kraj Vysočina	11	2

Tabulka 3 Tabulka počtu asistentů pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním v jednotlivých krajích ČR (školní rok 2012/2013). Zdroj dat: statistiky MŠMT (2014)

Na všech základních školách pracují výchovní poradci, metodici primárně patologických jevů, environmentální výchovy, asistenti pedagoga. Speciální pedagogové jsou na ZŠ Nová a ZŠ Struhlovsko, školní psycholog nepůsobí na žádné ze škol, stejně tak etoped.

Které poradenské pracovníky má vaše škola? Otázka č. 1 (i více odpovědí)	
Výchovného poradce	3
Školního psychologa	0
Speciálního pedagoga	2
Etopeda	0
Asistenta pedagoga	3
Metodika primárně patologických jevů	3
Metodika environmentální výchovy	3

Tabulka 4 Poradenské pracovníky na základních školách v Hranicích

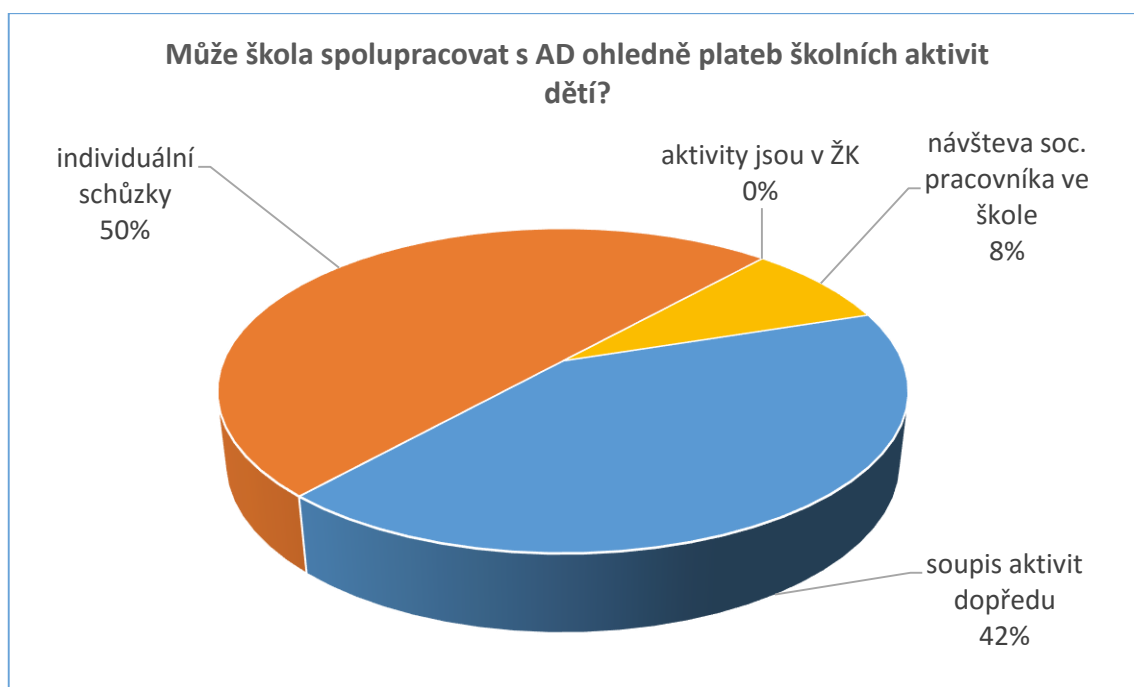
Graf 1 Poradenští pracovníci základních škol v Hranicích

Vyhodnocení otázky č. 2

Druhá dílčí výzkumná otázka je zaměřena na **spolupráci školy a AD ohledně plateb školních aktivit dětí**. Účast dětí na školních aktivitách často naráží na nedostačující finance matek, které jsou závislé na sociálních dávkách. Stává se, že dítě musí zůstat ve škole v jiné třídě nebo i v azylovém domě a akce se nezúčastní. Pokud je to možné, tak klientce pomůžeme a domluví se splácení půjčené částky. Snažíme se zjistit informace o zvýhodněných nabídkách a úlevách pro sociálně slabé děti. Jako nejschůdnější vidíme možnost soupisu aktivit dopředu.

Může škola spolupracovat s AD ohledně plateb školních aktivit dětí?	Otázka č. 2
soupis aktivit dopředu	5
individuální schůzky	6
aktivity jsou v ŽK	0
návštěva soc. pracovníka ve škole	1

Tabulka 5 Spolupráce školy a azylového domu v oblasti plateb školních aktivit

Graf 2 Spolupráce školy a azylového domu ohledně plateb školních aktivit

Vyhodnocení otázky č. 3

Třetí dílčí výzkumná otázka se **týká pracovníků školy a spolupráce s azylovým domem**. Vzhledem k tomu, že většina dětí z našeho azylového domu chodí na 1. stupeň, je nejlepší komunikovat s třídními učiteli, případně výchovnými poradci. Nabízí se i školní psycholog, kterého ale školy mezi svými pracovníky nemají.

Který pracovník by podle vás měl mít ve škole na starosti děti z azylového domu?	Otázka č. 3
školní psycholog	5
výchovný poradce	3
třídní učitel	5

Tabulka 6 Pracovníci školy, kteří mají na starosti děti z AD

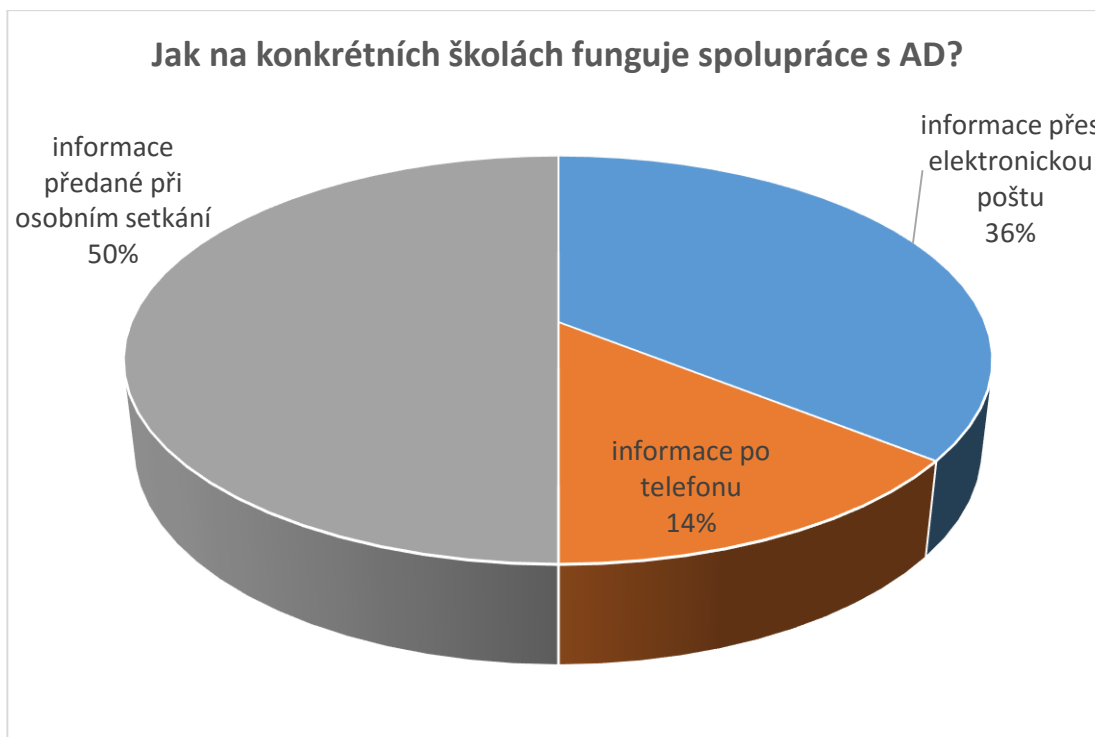
Graf 3 Pracovníci školy, kteří mají na starosti děti z AD

Vyhodnocení otázky č. 4

Čtvrtá dílčí výzkumná otázka se týká **fungování spolupráce konkrétních škol s azylovým domem**. Z našeho pohledu se nejvíce využívá k předání informací elektronická pošta a telefon, osobní setkání není zatím ve větší míře využíváno.

Jak na konkrétních školách funguje spolupráce s AD?	Otázka č. 4
informace přes elektronickou poštu	5
informace po telefonu	2
informace předané při osobním setkání	7

Tabulka 7 Fungování spolupráce škol a azylového domu

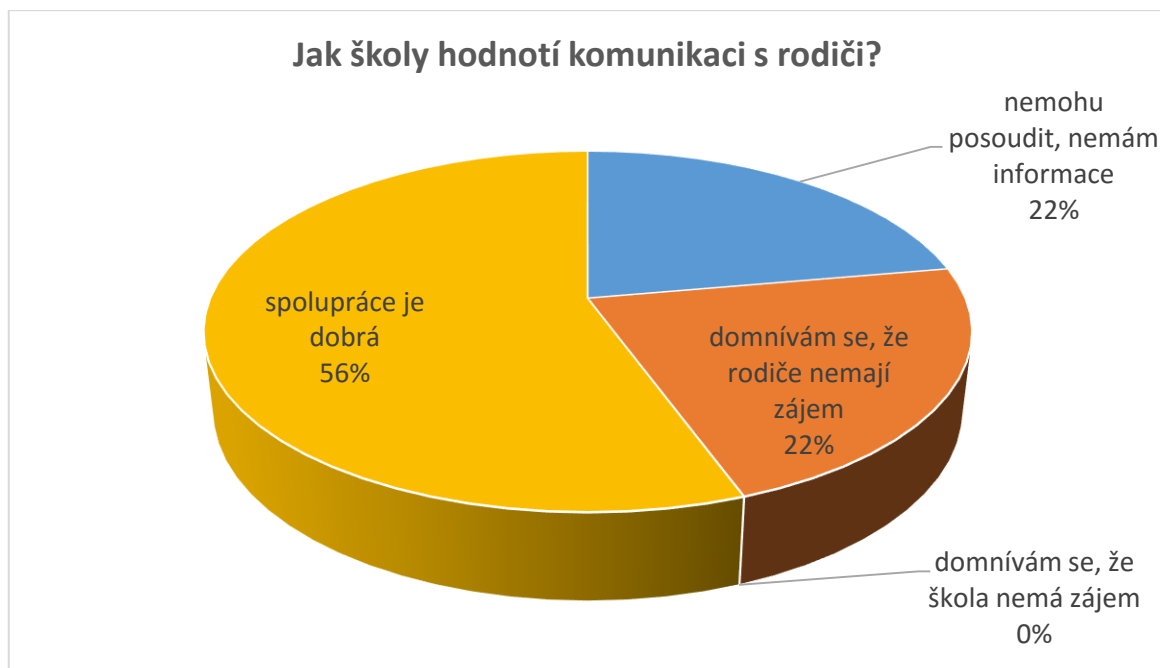
Graf 4 Spolupráce škol a azylového domu

Vyhodnocení otázky č. 5

Pátá dílčí výzkumná otázka hodnotí **komunikaci s rodiči z pohledu školy**. Komunikace mezi rodiči a školami záleží na zodpovědnosti rodičů. Snažíme se, aby děti v případě absence byly řádně omluvené. Někdy volají přímo ze školy a my předáváme matku k telefonu nebo stačí informace z naší strany. V některých případech není školní docházka pro rodiče prioritní. Naší povinností je v závažných případech informovat příslušný OSPOD. Pokud je matka ve finanční tísní, může po domluvě s pečovatelem využít služební telefon a dítě omluvit.

Jak pracovníci školy hodnotí komunikaci s rodiči?	Otázka č. 5
nemohu posoudit, nemám informace	2
domnívám se, že rodiče nemají zájem	2
domnívám se, že škola nemá zájem	0
spolupráce je dobrá	5

Tabulka 8 Hodnocení komunikace školy s rodiči

Graf 5 Hodnocení komunikace školy s rodiči

Výstupem práce bude stručný manuál, který navrhne postupy a rady ohledně spolupráce a řešení možných problémů mezi azylovým domem ve Slavíči a základními školami v Hranicích.

Pro srovnání spolupráce jiných azylových domů bych chtěla zmínit **Azylový dům pro matky s dětmi v Přerově:**

Poskytuje sociální služby včetně ubytování ženám s dětmi do 18 let a těhotným ženám. Azylový dům provozuje od roku 2009 Armáda spásy v ČR za finanční podpory statutárního města Přerov a Olomouckého kraje. Problémy a krizové situace dětí na základních školách si školy řeší samy a zvou si rodiče dětí. Výpomoc při domácí přípravě dětí a doučování nabízí Komunitní centrum Armády spásy v Přerově.

Základní škola Boženy Němcové v Přerově – dvě přípravné třídy pro předškolní děti s odkladem školní docházky ze sociálně slabších rodin. Tato škola je jediná v kraji, z 90 % ji tvoří žáci z vyloučených lokalit. V Přerově se zvyšuje počet ubytoven.

Na škole pracuje poradenské pracoviště – psycholog, speciální pedagog, výchovný poradce, kariérový poradce, metodik prevence a sociální pedagog. Náplní práce

sociálního pedagoga je hlavně spolupráce s třídními učiteli, shromažďování požadavků z oblasti terénní práce, sociálně-právní poradenství a práce s rodinami, preventivní programy pro třídy, zpracování zpráv pro OSPOD, policii, soudy, intervence v oblasti záškoláctví.

Podle slov ředitelky Základní školy Boženy Němcové v Přerově, kde je zřízeno Centrum podpory žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, děti z azylového domu do této školy nechodí. V minulém školním roce 2014/2015 byly hromadně doporučovány přes pedagogicko psychologickou poradnu k nástupu do Základní školy a Mateřské školy Přerov, Malá Dlážka – škola poskytuje výchovu a vzdělávání žákům se speciálními vzdělávacími potřebami.

V roce 2012 skončil projekt „ZŠ Boženy Němcové – centrum podpory žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí“. V rámci tohoto projektu spolupracoval školní speciální pedagog s Azylovým domem pro matky s dětmi. Jednalo se o speciální pedagogické a logopedické služby.

V posledních letech jsou snahy o začleňování dětí se zvláštními potřebami do běžných škol – tzv. inkluze. V některých zemích se snažili o zavedení začleňování dětí ze speciálních tříd do běžných škol již v 80. letech 20. století. Např. v USA existovaly třídy pro retardované děti, třídy pro citově narušené, třídy pro tělesně postižené, třídy pro děti s poruchami chování a učení (Hayden, 2008, str. 9).

6 Shrnutí

Azylový dům od počátků svého vzniku vnímá školní docházku dětí jako velmi důležitou a zásadní pro budoucí život dětí. Provázanost spolupráce všech třech subjektů – rodičů, školy a azylového domu je zásadní. Z vlastní praxe mohu potvrdit, že mnohdy není jednoduché skloubit požadavky škol a možnosti našich matek. Každý den se setkáváme s různými obtížemi a snažíme se pomoci je společně vyřešit. Nejdůležitější je pro děti jejich třídní učitel, který je s dětmi v denním kontaktu. Ve školách jsem se setkala se zájmem ohledně spolupráce škol a azylového domu. Základní škola v Drahotuších na mě působila opravdu rodinným prostředím a paní ředitelka ocenila to, jak byl dotazník vypracován. Také Základní škola Nová se zajímala o spolupráci v souvislosti s nástupem dětí do přípravné třídy. Obě školy by měly zájem o stručný manuál, který by byl návodem pro vzájemnou spolupráci. Základní škola Struhlovsko už nebyla tak vstřícná, dotazníky sice přijali, ale její respondenti jako jediní měli negativní připomínky k tomu, jak byly některé otázky položeny – např. na otázku kdo primárně řeší problémy dětí z AD, odpověděli, že otázka je zavádějící a o jaké problémy jde. Dotazník nebyl do škol dáván s tím, že dítě z AD je vždy problém!

Výsledky výzkumného šetření mezi azylovým domem ve Slavíči a základními školami ukázaly, že spolupráce je s každou školou jiná a záleží na přístupu. Děti z azylového domu jsou sociálně znevýhodněnou skupinou. Výsledek šetření potvrdil, že nejdůležitější je pro děti to, aby rodiče komunicovali se školou a škola s rodiči. Azylový dům se stává prostředníkem a zprostředkovatelem spolupráce mezi školou a rodiči dětí. Může působit preventivně a ovlivnit spolupráci.

Spolupráce azylového domu ve Slavíči a základních škol v regionu je teprve na začátku. Děti školou povinné se musí přizpůsobit prostředí domu a zvyknout si na ostatní děti různých věkových skupin a na dospělé obyvatele. Podmínky k jejich všestrannému rozvoji jsou omezené malým prostorem na pokojích a tím i narušeným soukromím. I my jako pracovníci se učíme a hledáme řešení během každodenního kontaktu s klienty a jejich dětmi. Nabízíme matkám pomoc při kontrole plnění školních povinností a domácích úkolů dětí. Ve školách věděli, že mají ve třídě dítě, které žije v azylovém domě. Na prvním stupni základní školy děti neřeší, kde spolužák bydlí. Setkali jsme se s tím na druhém stupni, kdy dcera klientky záměrně nesdělila spolužákům, kde žije. Myslím si,

že dívka chtěla chránit nejenom sebe, ale i matku a mladší sestru. Děti často mívají nenaplněny své přirozené potřeby a potřebují získat více dobrého a pozitivního.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo uceleně popsat problematiku spolupráce Azylového domu pro osamělé rodiče s dětmi ve Slaviči a základních škol v regionu a navrhnout možné způsoby komunikace při řešení problémů. Výzkum se týkal třech základních škol a jedenácti dětí z AD.

Tato práce je rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou a praktickou. V teoretické části je popsána problematika neúplné rodiny, cílové skupiny osamělých rodičů s dětmi, sociální znevýhodnění dětí z našeho azylového domu a jejich život v azylovém domě.

Výzkumná část, která navazuje na teoretickou, objasňuje výzkumný soubor, metodu a následně realizaci výzkumu a vyhodnocení výsledků. V praktické části je zpracován dotazník týkající se základních škol, třídních učitelů a dalších odborných pracovníků na školách a interpretace jeho výsledků. Závěrem jsem navrhla na základě výsledků dotazníků a osobních rozhovorů s vedením škol způsoby spolupráce mezi azylovým domem a základními školami. Školy uvítají stručný manuál, který by pomohl při základní orientaci a řešení případných problémů. Azylový dům spolupracuje s OSPOD Hranice a SAS Valašské Meziříčí.

Anotace

Jméno a příjmení autora: Ingrid Hasilíková

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie FF UP

Název bakalářské diplomové práce: Optimalizace spolupráce mezi azylovým domem ve Slavíči a základními školami v regionu

Vedoucí práce: PhDr. Petra Vávrová

Počet znaků: 80 703

Počet příloh: 1

Počet titulů použitých zdrojů: 22

Klíčová slova: azylový dům, osamělý rodič, sociálně znevýhodněné dítě, neúplná rodina, základní škola, spolupráce

Key words: asylum home, single parent, socially disadvantaged child, incomplete family, primary school, cooperation

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá problematikou spolupráce azylového domu se základními školami. Teoretická část se v obecné rovině věnuje vysvětlení pojmů rodina a neúplná rodina, osamělý rodič, sociálně znevýhodněné dítě.

Praktická část je zaměřena na možnosti spolupráce azylového domu a základních škol. Cílem anonymního dotazníkového šetření je zjistit formy efektivní spolupráce azylového domu a základních škol.

Annotation:

In this bachelor work is writing about cooperation between asylum home and primary schools. In the theoretical part are basic concepts explained, family and incomplete family, single parent, socially disadvantaged child.

The practical part is focused on cooperation possibilities between asylum home and primary schools. Purpose of this anonymous questioning is to find out effective ways of cooperation between asylum home and primary schools.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

MEZINÁRODNÍ DEN RODINY 2014. *Rodina a společnost*. Praha: Ideál, 2014. 108 s. ISBN 978-80-86995-28-1

GJURIČOVÁ, Šárka. KUBIČKA, Jiří. *Rodinná terapie*. Systemické a narativní přístupy. Praha: Grada Publishing, 2003. 182 s. ISBN 80-247-0415-3

HABART, Tomáš. *Krok za krokem k inkluzi*. Praha: Varianty, Člověk v tísní, 2010. ISBN 978-80-87456-00-2

HAVLÍK, Radomír. KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 3. vydání. Praha: Portál, 2011. 176 s. ISBN 978-80-262-0042-0

HAYDEN, Torey L. *Spratek*. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-87456-00-2

KRAUS, Blahoslav. POLÁČKOVÁ, Věra a kol. *Člověk – Prostředí – Výchova*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2

KREJČOVÁ, Lenka. BODNÁROVÁ, Zuzana a kol. *Specifické poruchy učení*. Dyslexie, dysgrafie, dysortografie. Brno: Edika, 2014. 248 s. ISBN 978-80-266-0600-0

LAŠEK, Jan a kol. *Čtyři pohledy na rodinu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 112 s. ISBN 978-807435-531-8

MATĚJČEK, Zdeněk. DYTRYCH, Zdeněk. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby*. Legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. Praha: Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-310-9

MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2. rozš. vydání. Praha: Portál, 2014. 216 s. ISBN 978-80-262-0522-7

MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. 176 s. ISBN 978-80-262-0697-2

NĚMEC, Zbyněk a kol. *Asistence ve vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním*. Praha: Nová škola, 2014. 138 s. ISBN 978-80-903631-9-9

PERNEROVÁ, Rotraud A. *Tabu v rodinné komunikaci*. Praha: Portál, 2000. 161 s. ISBN 80-7178-363-3

PUNCH, Keith. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008. 232 s. ISBN 978-80-7367-468-7

RUPPERT, Franz. *Trauma a rodinné konstelace*. Praha: Portál, 2008. 238 s. ISBN 978-807367-367-3

SEKERA, Ondřej. *Rodina v nečase*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. 135 s. ISBN 978-80-7368-877-6

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. přeprac. vydání. Praha: Portál, 2007. 219 s. ISBN 978-807367-250-8

SVETLÍKOVÁ, Jana a kol. *Psychoedukácia I*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě. ISBN 978-80-223-25561-1

VAŠUTOVÁ, Maria. *Specifické vývojové poruchy učení a chování SPUCH*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. 162 s. ISBN 978-807368-320-7

WOLFDIETER, Jenett. *ADHD*. 100 tipů pro rodiče a učitele. Brno: Edika, 2013. 191 s. ISBN 978-80266-0158-6

ZÍKOVÁ, Tereza a kol. *Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele základní školy*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2011. 267 s. ISBN 978-80-261-0053-9

Internetové zdroje

Národní koncepce podpory rodin s dětmi. [online]. 2008. [cit. 26. června 2015] Dostupné z <http://rodiny.cz/t/file/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online] [cit. 12. září 2015]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz>>

BÁRTA, Ondřej. Koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání.[online].2013. [cit.20.srpna 2015]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/koncepce-vcasne-pecce-o-deti-ze-sociokulturne-znevychodnujiciho-prostredi>>

Komunikace a výchovná práce se znevýhodněnými dětmi. Metodický manuál pro pedagogické pracovníky, vychovatele a další pracovníky v zařízeních sociální pomoci.[online].2013.[cit.2.srpna2015].Dostupné z <http://www.sesteacher.cz/upload/Texty/Barta_Ondrej_Komunikace_a_vychovna_prace_se_znevychodnenymi_detmi_FCHSK_2013.pdf>

Analýza potřeb v souvislosti s projektovanými aktivitami. [online].[cit. 6. října 2015]. Dostupné z <<https://www.4zszdar.cz/>>

Základní škola a mateřská škola Drahotuše. [online]. [cit. 10. září 2015]. Dostupné z <<http://www.zsdrahotuse.cz/>>

Základní škola a mateřská škola Hranice, Nová.[online]. [cit. 10. září 2015]. Dostupné z <<http://www.zsnovahranice.cz/>>

Základní škola a mateřská škola Hranice, Struhlovsko.[online]. [cit. 10 září 2015]. Dostupné z < <http://www.stru.hranet.cz/>>

Sociální práce 2015. [online]. [cit. 15. listopadu 2015]. Dostupné z <<http://socialniprace.cz/index.php?sekce=8&podsekce=11>>

Sdružení azylových domů v ČR, z.s. [online]. [cit. 2. července 2015]. Dostupné z <http://www.azylovedomy.cz/>

Azylový dům pro osamělé rodiče Slavič.[online]. [cit. 1. září 2015]. Dostupné z

<<http://azylovydumslavic.webnode.cz/kontakt/>>

Právní normy

Zákon č.108/20666 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/199 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1. Statistika azylových domů v ČR k 1.9 2015	str. 8
Tabulka 2. Statistika azylových domů v ČR k 31. 12. 2014	str. 8
Tabulka 3. Tabulka počtu asistentů pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním v jednotlivých krajích ČR (školní rok 2012/2013)	str. 35
Tabulka 4. Poradenští pracovníci na základních školách v Hranicích	str. 35
Tabulka 5. Spolupráce školy a azylového domu v oblasti plateb školních aktivit	str. 36
Tabulka 6. Pracovníci školy, kteří mají na starosti děti z AD	str. 37
Tabulka 7. Fungování spolupráce škol a azylového domu	str. 38
Tabulka 8. Hodnocení komunikace školy s rodiči	str. 39
Graf 1 Poradenští pracovníci základních škol v Hranicích	str. 36
Graf 2 Spolupráce školy a azylového domu ohledně plateb školních aktivit	str. 37
Graf 3 Pracovníci školy, kteří mají na starosti děti z AD	str. 38
Graf 4 Spolupráce škol a azylového domu	str. 39
Graf 5 Hodnocení komunikace školy s rodiči	str. 40

Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník pro třídní učitele, speciální pedagogy, metodiky, školní psychology, výchovné poradce základních škol v hranickém regionu

**DOTAZNÍK PRO TŘÍDNÍ UČITELE, SPECIÁLNÍ PEDAGOGY, METODIKY,
ŠKOLNÍ PSYCHOLOGY, VÝCHOVNÉ PORADCE ZÁKLADNÍCH ŠKOL
V HRANICKÉM REGIONU**

Prosím o vyplnění dotazníku, který by mohl pomoci při spolupráci Azylového domu pro osamělé rodiče s dětmi ve Slavíči a základních škol. Výsledky budou použity jako podklad pro zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji Vám za vyplnění tohoto dotazníku.

Ingrid Hasilíková, studentka FF UP Olomouc

1. Víte, že ve vaší třídě je dítě z azylového domu?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

2. Které poradenské pracovníky má vaše škola? (zatrhněte i více odpovědí)

- a) Výchovního poradce
- b) Školního psychologa
- c) Speciálního pedagoga
- d) Etopeda
- e) Asistenta pedagoga
- f) Metodika primárně patologických jevů
- g) Metodika environmentální výchovy

3. Jsou děti z AD ve vaší škole v přípravné třídě?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím
- d) Nemáme přípravnou třídu

4. Zmiňujete se ve svých vzdělávacích programech o žácích s nízkým sociálním statusem?

- a) Ano
- b) Ne

- c) Nevím

5. Jak probíhá dosavadní spolupráce při školní absenci dětí z AD?

- a) Školu většinou kontaktuje rodič
- b) Dítě omlouvá pracovník AD na požádání rodiče
- c) Dítě není do 3 dnů omluveno
- d) Jiné (prosím napište)

.....

.....

.....

.....

6. Které kázeňské problémy převážně s dětmi z AD řešíte?(zatrhněte i více možností)

- a) Záškoláctví
- b) Krádeže
- c) Nekázeň
- d) Problémové chování

7. Může škola spolupracovat s AD ohledně plateb školních aktivit dětí?

- a) Škola by mohla dávat soupis aktivit týden dopředu
- b) Mohly by probíhat individuální schůzky se sociálním pracovníkem AD
- c) Jiné (prosím napište)

.....

.....

.....

.....

8. Kdo primárně řeší problémy dětí z AD?

- a) Třídní učitel
- b) Ředitel školy
- c) Výchovní poradce
- d) Metodik primární prevence
- e) Dítě využije schránku důvěry
- f) Někdo jiný (prosím napište)

.....

.....

9. Jaké formy podpory by pomohly řešit výukové obtíže dětí z AD?

- a) Doučování ve škole
- b) Pomoc pečovatelek v AD s domácí přípravou
- c) Odborná pomoc
- d) Jiné (prosím napište)

.....

.....

.....

.....

.....

10. Který pracovník by dle vás měl mít ve škole na starosti děti z AD?

- a) Třídní učitel
- b) Výchovní poradce
- c) Školní psycholog
- d) Někdo jiný (prosím napište)

.....

.....

11. Jakou formu předání informací mezi školou a AD byste si představovali?

- a) Informace přes elektronickou poštu
- b) Informace po telefonu
- c) Informace předané při osobním setkání

12. Jak hodnotíte dosavadní spolupráci s rodiči dětí z AD Slavíč?

- a) Nemohu posoudit, nemám informace
- b) Domnívám se, že rodiče nemají zájem
- c) Domnívám se, že škola nemá zájem
- d) Spolupráce je dobrá
- e) Doplňte dle vašeho názoru:

.....

.....

13. Pokud jsem se vás na něco nezeptala ve smyslu možnosti spolupráce AD a školy, prosím, napište. Uvítám vaše návrhy a postřehy.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....